

3. Historie bádání na sídlištích HK

Historický objev J. Wankela v jeskyni Býčí skála uvedl existenci moravského halštatu v povědomí odborné veřejnosti zcela excelentně již v roce 1872. Jeho význam je podrobně v celoevropském měřítku zhodnocován až v současnosti. Následující průkopy terénně nápadných velmožských mohyl, mezi nimiž byla i eponymní lokalita Hlásnica u Horákova, proběhly již v 2. pol. 19. stol. a 1. pol. 20. stol. a přinesly mnoho znamenitých objevů. Tento zrod poznání moravského halštatu byl již podrobně popsán, a proto není znovu předkládán (*Nekvasil 1993, 334*).

První výzkumy, které byly prováděny na sídlištích HK, jsou datovány do poslední čtvrtiny 19. stol. a probíhaly až do druhé světové války. Šlo o pionýrské výkopy s různou kvalitou a úrovní provedené dokumentace. Celá plejáda zkoumaných lokalit tohoto období je podrobně zhodnocena v shrnujících přehledech (*Podborský 1970, 8*) a (*Vitula 1986, 9*).

Důležitý přelom v přístupu k terénním výzkumům, nyní již školených archeologů, nastal po druhé světové válce. Pro HK je příznačný značný zájem o sídliště. Jsou to pozdně halštatská hradiště a nížinná opevněná a neopevněná sídliště.

Vedle drobnějších výkopů bylo provedeno několik větších odkryvů, které se staly základem současné úrovně náhledu na rovinná sídliště HK. Cíleně byly započaty pracovníky Prehistorického ústavu UJEP v Brně větší záchranné výzkumy rovinných sídlišť HK na Znojemsku v Těšeticích „Vinohradech“ (F. Kalousek, V. Podborský), v Bezkově (V. Podborský) a menší výzkum v Prosiměřicích (R. M. Pernička). Jedinný dosud systematický a největší výzkum rovinného sídliště HK byl uskutečněn v Těšeticích „Sutnách“, který probíhá až do současnosti (V. Podborský, P. Koštuřík, E. Kazdová, J. Kovárník). Na Brněnsku provedla pobočka AÚ větší výzkumy v Brně – Řečkovících (R. Tichý) a Brně – Králově Poli (J. Nekvasil). Velký záchranný výzkum byl uskutečněn znovu v Těšeticích „Sutnách“ (V. Podborský). Významný záchranný výzkum opevněného dvorce probíhal v Kuřimi (Z. Čižmář). Řada větších záchranných výzkumů nebyla dosud publikována, a proto nejsou v tomto přehledu uvedeny.

4. Geografické rozšíření HK

HK je rozšířena v ČR pouze na území jižní Moravy. Její název, zavedený J. Böhmem (*Böhm 1941, 367*), je dnes již zcela ustálen mezi domácími i zahraničními badateli. Geograficky lze vyčlenit její hranice takto. Na severu sousedí HK s platěnickou kulturou, která náleží do oblasti velkého lužického kulturního komplexu. Vyškovská brána je přirozenou dálkovou cestou jedné z větví jantarové stezky, jež procházela Moravou. Tato severní hranice je jedinným územím HK, které přechází bez přirozeného předělu v jinou kulturu. Mezi oběma kulturami probíhá hranice na Vyškovsku a Brněnsku na linii obcí Pozořice – Viničné Šumice – Rousínov – Letonice – Staré Hvězdlice (*Nekvasil 1962, 143*). Další přirozená severo-jihní spojnice vede údolím řeky Svitavy. Severní hranice HK zde leží na jižní hranici Boskovické brázdy severně od Kuřimi. Západní hranice HK je přirozeně tvořena východním předhůřím Českomoravské vrchoviny. Jižní hranici tvoří přírodní předěl – řeka Dyje, jež je na několika místech na Znojemsku lokálně překračována. Zůstává otevřenou otázkou existence samotné

kalenderberské kultury na Mikulovsku a Břeclavsku, která musí být v budoucnu nově zhodnocena. HK na jihu sousedí s kulturou kalenderberskou. Dle V. Podborského spolu vytváří obsahově jeden kalenderberský kulturní okruh. Současní rakouští badatelé nespojují horákovskou a kalenderberskou kulturu ani kulturně, ani okruhově, hovoří o severovýchodním přialpském prostoru, do jehož rámce HK neřadí. Na východě nedosahuje HK řeky Moravy, toto území náleží již kultuře platěnické, která se vysunuje Pomoravím směrem k jihu. Přírozenou hranici mezi HK a platěnickou kulturou tvoří přibližně říčka Kyjovka.

Vnitřním členěním HK se zabýval V. Podborský, který rozdělil území HK na základě soudobých znalostí do pěti skupin, podle geografických seskupení lokalit odlišujících se rozdíly v materiální kultuře (Podborský 1980, 96). Důležitou roli v tomto členění, které mohlo mít kmenový podtext, představují velké a výbavově bohaté mohylové pohřby. HK se rozděluje na oblasti: 1 – znojenskou, 2 – krumlovsko-oslavan-skou, 3 – brněnskou, 4 – ždánickou, 5 – břeclavskou. Materiálově nejbohatší je bezesporu oblast brněnská, snad jde i o oblast ústřední.

5. Historie výzkumu v těšetickém mikroregionu

V roce 1956 – 1958 bylo prozkoumáno archeology z Katedry prehistorie FF UJEP v Brně pod vedením F. Kalouska ve spolupráci s Archeologickým ústavem ČSAV a Jihomoravským muzeem ve Znojmě halštatské sídliště a pohřebiště na katastru obce Těšetice v trati „Vinohrady“. Publikování tohoto výzkumu se ujal V. Podborský (1960, 1964; 1965a).

V roce 1956 Archeologická expedice katedry FF UJEP pod vedením F. Kalouska objevila polykulturní lokalitu v trati „Sutny“. V roce 1958 zde provedl sondáž V. Podborský a Z. Klanica. V červenci a srpnu roku 1964 posluchači Katedry prehistorie pod vedením V. Podborského uskutečnili další zjišťovací výzkum, při němž odkryli i první horákovský obj. č. 2. Od roku 1967 pokračovaly výzkumy systematickým archeologickým výzkumem (dále SV), jež prováděla Archeologická expedice FF UJEP a Jihomoravské muzeum ve Znojmě. Byl zahájen odkryv neolitického rondelu lidu s moravskou malovanou keramikou. V rámci tohoto výzkumu byly zkoumány i objekty jiných pravěkých kultur, mimo jiné i početný soubor patřící HK. V roce 1968 bylo započato s budováním archeologické stanice. Výzkum probíhá až do současnosti a na nových odkryvech se podílí studenti ÚAM FF MU Brno. Vývoj bádání na této lokalitě v kontextu poválečného vývoje podrobně sepsal V. Podborský (2001).

Několik objektů HK (obj. č. 2, 8, 10, 48, 56, 113) z nejstarší fáze výzkumu již bylo dříve předběžně publikováno (Podborský – Vildomec 1968; 1970; Podborský 1969; 1973–1974).

Stavba údolní nádrže na říčce Ůnanovce vyvolala potřebu záchraného výzkumu (dále ZV) v trati „Sutny“. Tato část se nachází mezi plochami SV a plochou v trati „Vinohrady“. Výzkum proběhl v letech 1981–1982.

Všechny 3 prozkoumané plochy (SV, ZV v „Sutnách“ a „Vinohradech“) spolu kulturně i geograficky souvisejí a je s nimi dále pracováno společně pod názvem *těšetický mikroregion*.